

मुसुरोको उत्पादन बढाउने सरल तरीकाहरु

मुसुरो नेपालको निर्यात योग्य मुख्य दाल बाली हो । तराई-मधेश, मध्य पहाडी फाँट र उपत्यकाहरूमा हिउँदे बालीको रूपमा मुसुरो खेती गरिन्छ । मुसुरोको दानामा २१-३३ प्रतिशतसम्म प्रोटीन पाइने हुनाले स्वास्थ्यको लागि उपयोगी मानिन्छ । मुसुरो बालीले वायुमण्डलमा रहेको नाइट्रोजन यसका जरामा हुने व्याक्टेरियाको मद्दतले माटोमा मिलाउँछ र उर्बराशक्ती बढाउन मद्दत गर्दछ ।

मुसुरो बाली उत्पादन वृद्धिका लागि तल दिइएका सरल तरीकाहरु अपनाउन सकिन्छ ।

उन्नत जातको बीउ

- तल तालिकामा उल्लेखित क्षेत्र सुहाउँदो उच्च गुणस्तरको उन्नत जातको बीउ प्रयोग गर्दा १५% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

क्र.सं	उन्नत जातहरु	सिफारिस क्षेत्र
१	खजुरा मुसुरो-१, खजुरा मुसुरो-२, खजुरा मुसुरो-३, खजुरा मुसुरो-४, कालो मुसुरो र श्रदा मुसुरो	पश्चिम तराई
२	सिमल, शिखर र खजुरा मुसुरो-३	तराई, भित्री मधेश
३	शितल, महेश्वर भारती, सगुन, शिशिर आदि ।	तराई, भित्री मधेश र पहाड

समयमै बाली लगाउने

- मुसुरो बालीलाई समयमै लगाउनु पर्दछ । असोज २५-मंसिर महिनाको १५ गते भित्र मुसुरो बाली लगाउनाले करिब १०% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ । असोज २५ देखि कार्तिक अन्तिम सम्म पानी नजम्ने खेतमा र खुल्ला खेतमा मंसिर ५ देखि १५ गते सम्म लगाइ सक्नु पर्दछ । तराई क्षेत्रमा मुसुरोको बीउ ढिलो छरेमा तातो हावाको कारणले अपरिपक्व कोसाहरु सुकि उत्पादनमा कमि हुन्छ ।

बीउ उपचार

- बीउलाई १२ घण्टा पानीमा भिजाई छर्दा छिटो उम्रिन्छ र उत्पादन बढाउन सहयोग गर्दछ ।
- बोट ओइलाउने र जरा कुहिने रोग नियन्त्रण गर्न रासायनिक विषादी जस्तै: थिराम २ ग्राम प्रति के.जी. बीउको हिसाबले उपचार गर्नुपर्छ ।
- नयाँ ठाउँमा पहिलो पटक मुसुरो छर्दा बीउलाई राइजोवियमले उपचार गर्नु पर्दछ । विषादीले उपचार गरेको बीउ भए १०-१५ दिन पछि मात्र राइजोवियमले उपचार गर्नुपर्दछ ।

राइजोवियमले बीउ उपचार गर्ने तरिका:

- २५० मि.लि पानीमा २५ ग्राम चिनी वा सख्खर हाली उमाल्ने । पानी सेलाएपछि त्यसमा ५० ग्राम राइजोवियम हालेर लेदो बनाउने र त्यसमा ५ के.जी. मुसुरोको बीउ राखी सबै बीउमा टाँसिने गरी उपचार गर्ने । अन्तमा बीउलाई छायाँमा सुकाउने र सोही दिन रोप्ने ।
- यसरी बीउ छर्नुभन्दा अगाडि बीउको उपचार गरी रोपेमा करिब १०% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

लाइनमा बीउ छर्ने

- सिड ड्रिलको सहायताले लाईनमा बीउ रोपेमा करिब १५% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।
- लाइनमा रोप्नाले खेतमा गोडमेल, सिँचाई तथा अन्य कृषि कार्यहरु गर्न सजिलो हुन्छ ।

भारपात व्यवस्थापन

- बीउ रोपेको २०-२५ दिन र ४०-४५ दिनमा भारपात उखेल्नु पर्छ । भारपात नियन्त्रणका लागि भारपातनासक विषादी जस्तै: पेण्डिमिथालिन-३० इसी प्रति रोपनी १०० मि.लि. २० लिटर पानीमा मिसाएर घोल बनाउने र बीउ छरेको ३ दिन भित्र माटोमा छर्नु पर्दछ ।
- यसरी राम्ररी भारपात व्यवस्थापन गरेमा करिब २५% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

सन्तुलित मात्रामा रासायनिक मलको प्रयोग

- डि.ए.पी. ५.३ के.जी. प्रति रोपनी (३.५ के.जी. प्रति कठ्ठा) र पोट्यास १.५ के.जी. प्रति रोपनी (१ के.जी. प्रति कठ्ठा) को हिसाबले जग्गा तयारीको अन्तिम अवस्थामा हाल्नु पर्छ ।
- बोरन कमी भएको माटोमा प्रति रोपनी १ के.जी. बोरेक्स (प्रति कठ्ठा ०.७ के.जी.) को हिसाबले हाल्नु पर्दछ ।
- यसरी आवश्यक भएको अवस्थामा सन्तुलित मात्रामा रासायनिक मल प्रयोग गरेमा करिब १५% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

सिँचाई व्यवस्थापन

- जमिन सुख्खा भएमा हल्का सिँचाई दिनु पर्छ । सम्भव भएमा फूल फुल्ने बेलामा स्प्रिङ्गलरको माध्यमबाट सिँचाई गर्नुपर्छ । पानी जम्न दिन हुँदैन ।
- मुसुरो बालीमा फुल फुल्ने बेला र कोसा लाग्ने बेलामा बढी चिस्यान भएमा उत्पादन घट्छ ।
- धेरै चिस्यान नहुने गरी उपयुक्त मात्रामा सिँचाई गर्नु पर्छ साथै सुख्खा समयमा हलुका सिँचाई गरेमा करिब १०% सम्म उत्पादन बढाउन सकिन्छ ।

साभार सन्दर्भ सामाग्री : नेपालमा अन्नबालीको उत्पादन बढाउन आवश्यक मार्ग निर्देशिका, दक्षिण एशियाको लागि खाद्यान्न बाली प्रणाली सघनीकरण पहल, २०७५

फोटो क्रेडिट: युएसएआइडीको लागि किसान २ परियोजना

यो सामाग्री अमेरिकी अन्तर्राष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताहरुको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो । यस सामाग्री भित्रका विषयवस्तु विनरक ईन्टरनेशनल, किसान २ परियोजनाका एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआइडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिविम्बित गर्छन् भन्ने जरुरी छैन ।